

Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy Ludvíka Davida, soudkyně zpravodajky Kateřiny Šimáčkové a soudce Davida Uhlíře o ústavní stížnosti stěžovatele **R. Ch.**, zastoupeného Mgr. Pavlem Motlem, advokátem se sídlem Blahoslavova 197/14, Mladá Boleslav, proti usnesení Nejvyššího soudu č. j. 5 Tdo 1414/2019-997 ze dne 26. 2. 2020, usnesení Vrchního soudu v Olomouci č. j. 2 To 23/2019-945 ze dne 14. 5. 2019 a rozsudku Krajského soudu v Ostravě č. j. 31 T 6/2015-884 ze dne 8. 1. 2019, za účasti **Nejvyššího soudu, Vrchního soudu v Olomouci a Krajského soudu v Ostravě** jako účastníků řízení, takto:

- I. Usnesením Nejvyššího soudu č. j. 5 Tdo 1414/2019-997 ze dne 26. 2. 2020 byla porušena zásada nullum crimen sine lege dle čl. 39 Listiny základních práv a svobod.**
- II. Toto rozhodnutí se proto ruší.**
- III. Ve zbytku se ústavní stížnost odmítá**

Odůvodnění:

I. Vymezení věci a předchozí průběh řízení

1. Krajský soud v Ostravě napadeným rozsudkem uznal stěžovatele vinným přečinem zneužití informace a postavení v obchodním styku podle § 255 odst. 2 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, ve znění účinném do 12. 8. 2017 (dále jen „trestní zákoník“). Toho se měl stěžovatel dopustit tím, že jako zaměstnanec společnosti M., s. r. o. (anonymizováno), s předmětem podnikání kovoobráběčství, na základě pracovní smlouvy uzavřené dne 29. 4. 2011 ve funkci technolog a seřizovač, dostatečně obeznámen s podstatou podnikatelské činnosti uvedené společnosti, jejího technického a technologického zázemí a způsobu výroky, jakož i obchodní strategie, včetně znalosti charakteru prodeje, vyskladnění zboží a smluvních partnerů, a současně jako jediný jednatel a jediný společník společnosti A., s. r. o. (anonymizováno), s předmětem podnikání obráběčství, výroba, obchod a služby neuvedené v přílohách 1 až 3 živnostenského zákona, která zajišťovala obchodní činnost pro společnost M., v úmyslu odebrat zboží a za dodané zboží řádně nezaplatit a neoprávněně tak pro sebe a společnost A. získat prospěch, na základě osobně, či prostřednictvím své zaměstnankyně, elektronicky realizovaných objednávek odebral v období od 30. 8. 2013 do 27. 11. 2013 od společnosti M. zboží v přesně nezjištěném množství a přesně nezjištěné ceně, převážně elektrody a trysky k autogenním nebo plazmovým hořákům, na jejichž výrobě či zajištění a vyskladnění se sám jako zaměstnanec společnosti M. spolupodílel, kdy dodané zboží bylo formálně vyfakturováno společnosti A. jedenácti fakturami se splatností 60 dnů a celkovou fakturační cenou 1 994 269,65 Kč, přičemž následně společnost A. zboží prodala dalším subjektům, které jej převodem na účet či v hotovosti uhradily, avšak společnost A., zastoupená stěžovatelem, na úkor společnosti M. fakticky odebrané zboží

ani z části neuhradila a tímto jednáním získali stěžovatel a společnost A. neoprávněně prospěch. Za tento přečin krajský soud uložil stěžovateli peněžité trest ve výměře 400 celých denních sazeb s výší jedné denní sazby 500 Kč, tedy celkem 200 000 Kč, a pro případ, že by peněžité trest nebyl ve stanovené lhůtě vykonán, náhradní trest odnětí svobody v trvání 10 měsíců. Poškozená společnost M. byla s nárokem na náhradu škody odkázána na řízení ve věcech občanskoprávních.

2. Vrchní soud v Olomouci napadeným usnesením zamítl odvolání stěžovatele, státního zástupce a poškozené. Vrchní soud se ztotožnil se závěry krajského soudu a uvedl, že stěžovatelovo jednání naplňuje všechny znaky přečinu zneužití informace a postavení v obchodním styku podle § 255 odst. 2 trestního zákoníku, přičemž tento trestný čin je speciálním ve vztahu k trestnému činu podvodu podle § 209 trestního zákoníku. Proti tomuto usnesení stěžovatel podal dovolání.

3. Nejvyšší soud napadeným usnesením dovolání stěžovatele odmítl. Podle Nejvyššího soudu není právní kvalifikace stěžovatelova jednání, kterou zvolily nižší soudy, výstižná, neboť „nebyly naplněny všechny znaky skutkové podstaty přečinu zneužití informace a postavení v obchodním styku“ podle § 255 odst. 2 trestního zákoníku. Skutek, který je stěžovateli kladen za vinu, měl být posouzen buď jako trestný čin podvodu [dle výše škody buď dle § 209 odst. 1, 3 trestního zákoníku, nebo § 209 odst. 1, odst. 4 písm. d) trestního zákoníku], nebo zpronevěry [dle § 206 odst. 1, 3 trestního zákoníku či § 206 odst. 1, odst. 4 písm. d) trestního zákoníku] a za určitých okolností by dle Nejvyššího soudu „nebylo vyloučeno“ spatřovat ve skutku kladeném za vinu stěžovateli ani trestný čin poškození věřitele [dle § 222 odst. 1, odst. 3 písm. a) trestního zákoníku při způsobení značné škody]. Ve všech případech by však hrozil stěžovateli přísnější trest, takže se stěžovatel svým dovoláním dle Nejvyššího soudu v podstatě domáhá přísnějšího právního posouzení. I „nejmírnější možné správné právní posouzení tohoto skutku ... by znamenalo změnu rozhodnutí soudů nižších stupňů v neprospěch obviněného“. Té podle Nejvyššího soudu brání zákaz reformationis in peius, konkretizovaný v § 265p odst. 1 a § 265s odst. 2 trestního řádu, který nedovoluje, aby nové rozhodnutí bylo pro obviněného nepříznivější, než jaké bylo původní rozhodnutí, tedy aby v jakémkoliv směru zhoršovalo jeho situaci. Za změnu rozhodnutí v neprospěch obviněného je přitom nutno považovat „mimo jiné i změnu v použité právní kvalifikaci“.

II. Argumentace účastníků

4. Stěžovatel namítá, že napadenými rozhodnutími bylo porušeno jeho právo na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) a princip legality trestní represe dle čl. 39 Listiny a čl. 7 Úmluvy a presumpci nevinny dle čl. 40 odst. 2 Listiny.

5. Porušení svých základních práv stěžovatel vyvozuje především toho, že obecné soudy nesprávně kvalifikovaly jeho jednání. Podle stěžovatele je neakceptovatelné, aby byl uznán vinným ze spáchání trestného činu, jehož skutkovou podstatu dle obecných soudů nenaplnil, a aby bylo rozhodnutí o vině ponecháno v platnosti jen proto, že trestní sazba jiných trestných činů, které by dle obecných soudů připadaly v úvahu, je vyšší.

6. Dále stěžovatel namítá, že úvahy Nejvyššího soudu jsou spekulativní. Subjektivní stránka trestného činu zneužití informace a postavení v obchodním styku dle § 255 odst. 2 trestního zákoníku se liší od subjektivní stránky u trestného činu podvodu dle § 209 trestního zákoníku, zpronevěry dle § 206 trestního zákoníku nebo poškození věřitele dle § 222 trestního zákoníku. Obecné soudy ovšem k těmto odlišnostem neprováděly dokazování, přesto Nejvyšší soud uvádí, že by jednání stěžovatele bylo možné posoudit jako některý z těchto trestných činů.

7. Nejvyšší soud navrhuje ústavní stížnost odmítnout jako zjevně neopodstatněnou. Podle Nejvyššího soudu by správní kvalifikace skutku vždy vedla k rozhodnutí v neprospěch stěžovatele, neboť by musel být uznán vinným trestným činem s přísnější trestní sazbou. Takové rozhodnutí by bylo v rozporu se zásadou zákazu reformationis in peius. Nejvyšší soud uvádí, že jde o jeden z mnoha případů, s nimiž trestní řád počítá, ve kterých nelze napravit takovou vadu rozhodnutí, která je prospěch obviněného. Dle Nejvyššího soudu se posuzované věci netýkají ani nálezy sp. zn. IV. ÚS 251/04 ze dne 24. 2. 2005 (N 34/36 SbNU 379) a nálezy sp. zn. II. ÚS 2258/14 ze dne 16. 12. 2014 (N 230/75 SbNU 567; všechna citovaná rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <https://nalus.usoud.cz>). V těchto rozhodnutích sice Ústavní soud shledal porušení základních práv kvůli chybné právní kvalifikaci jednání, kterou Nejvyšší soud nenapravitel, avšak v situaci, kdy i při správné kvalifikaci hrozil stěžovatelům „stejný trest odnětí svobody“.

8. Vrchní soud ve svém vyjádření odkázal na obsah napadených rozhodnutí a uvedl, že z nich nelze dovodit porušení stěžovatelových základních práv. Rovněž krajský soud odkázal na obsah napadených rozhodnutí s tím, že pro striktní uplatnění zákazu reformationis in peius není možné změnit právní kvalifikaci jednání, za které byl stěžovatel odsouzen. Dle krajského soudu pochybení při právní kvalifikaci, shledané Nejvyšším soudem, nevedlo ke zhoršení stěžovatelova postavení a nedošlo k porušení jeho základních práv.

III. Hodnocení Ústavního soudu

9. Dle čl. 39 Listiny „[j]en zákon stanoví, které jednání je trestným činem a jaký trest, jakož i jaké jiné újmy na právech nebo majetku, lze za jeho spáchání uložit“. Toto ustanovení na ústavní úrovni zakotvuje zásadu nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege.

10. **Má-li být odsuzující rozsudek souladný s čl. 39 Listiny, z jeho odůvodnění musí být patrné, že bylo prokázáno naplnění všech znaků trestného činu** [nálezy sp. zn. I. ÚS 1038/17 ze dne 21. 9. 2017 (N 177/86 SbNU 819), bod 18; nálezy sp. zn. I. ÚS 520/16 ze dne 22. 6. 2016 (N 119/81 SbNU 853), bod 24; nálezy sp. zn. II. ÚS 254/08 ze dne 18. 11. 2008 (N 197/51 SbNU 393); nálezy sp. zn. I. ÚS 558/01 ze dne 25. 11. 2003 (N 136/31 SbNU 205)].

11. Tento požadavek musí být dodržen i tam, kde dochází k uplatnění zásady zákazu reformationis in peius. Tato zásada není na ústavní úrovni přímo chráněna a vychází z podústavní úpravy, jak Ústavní soud vyložil v nálezu sp. zn. III. ÚS 525/15 ze dne 8. 11. 2016 (N 210/83 SbNU 341). Jde nicméně o jednu ze základních zásad trestního

řízení, která obviněným osobám zaručuje, že se jejich postavení nemůže zhoršit tím, že využijí zákonem poskytnutý procesní opravný prostředek, není-li současně takový prostředek využit státním zástupcem, popř. poškozeným k návrhu v jejich neprospěch. Tato zásada, byť je zakotvena pouze v podústavním právu, se promítá do ústavních garancí zaručujících spravedlivý proces v trestních věcech (viz podrobněji citovaný nálezn, zejména body 11–16).

12. Zásada zákazu reformationis in peius má sloužit k posílení procesního postavení obviněného, a její výklad a aplikace nemohou mít za následek omezení jiných práv a garancí sloužících k ochraně práv obviněného, tím spíše ne těch, které mají ústavní zakotvení – jako jsou i garance plynoucí ze zásady nullum crimen sine lege dle čl. 39 Listiny.

13. V posuzovaném případě dospěl Nejvyšší soud k závěru, že stěžovatelovo jednání nenaplnňuje znaky přečinu zneužití informace a postavení v obchodním styku (§ 255 odst. 2 trestního zákoníku), za který byl odsouzen. Dle Nejvyššího soudu by však jeho jednání bylo možné kvalifikovat jako trestný čin podvodu (§ 209 odst. 1, 3 trestního zákoníku), zpronevěry (§ 209 odst. 1, 3 trestního zákoníku) nebo poškození věřitele § 222 odst. 1, odst. 3 písm. a) trestního zákoníku. Z odůvodnění napadeného usnesení tak plyne, že podle Nejvyššího soudu stěžovatel nespáchal trestný čin, za který byl odsouzen. Ačkoliv dle Nejvyššího soudu jeho jednání trestné je, Nejvyšší soud nepostavil na jisto, kterého trestného činu se stěžovatel dopustil. Z odůvodnění tohoto rozhodnutí pak v důsledku toho není patrné, že došlo k naplnění všech znaků skutkové podstaty takového trestného činu. Nejvyšší soud tedy ponechal v platnosti rozsudek o stěžovatelově vině, aniž by bylo jasné, jakého trestného činu se stěžovatel dopustil a že došlo k naplnění všech znaků tohoto trestného činu. Nejvyšší soud tak napadeným usnesením porušil čl. 39 Listiny.

14. Teprve v okamžiku, kdy bude postaveno na jisto, že jednání stěžovatele naplnňuje veškeré znaky určitého trestného činu s přísnější trestní sazbou, je namístě zvažovat způsob aplikace zásady zákazu reformationis in peius (zda a jakým způsobem se projeví ve výroku o vině a trestu). K této otázce tak Ústavní soud nepovažuje za nezbytné se za této situace vyjadřovat. Při těchto úvahách bude nicméně třeba se vypořádat se závěry nálezu sp. zn. II. ÚS 2258/14 ze dne 16. 12. 2014 (N 230/75 SbNU 567), dle něhož nesprávná kvalifikace skutku porušuje právo na spravedlivý proces a princip legality trestní represe [body 20–28; srov. obdobně nálezn sp. zn. IV. ÚS 251/04 ze dne 24. 2. 2005 (N 34/36 SbNU 379)].

15. V dalším řízení bude nutné stěžovateli poskytnout prostor k účinné obhajobě. V této souvislosti Ústavní soud připomíná, že dle čl. 6 odst. 3 písm. a) Úmluvy musí být obviněný neprodleně a podrobně „seznámen s povahou a důvodem obvinění proti němu“. Toto právo se dle judikatury Evropského soudu pro lidská práva vztahuje na celé trestní řízení a zahrnuje povinnost informovat obviněného o změně právní kvalifikace skutků, které jsou mu kladeny za vinu (viz např. rozsudek velkého senátu ve věci Pélissier a Sassi proti Francii ze dne 25. 3. 1999 č. 25444/94, § 51–54 a 62; rozsudek ve věci Block proti Maďarsku ze dne 25. 1. 2001 č. 56282/09, § 20 a 24; rozsudek ve věci Varela Geis proti Španělsku ze dne 5. 3. 2013 č. 61005/09, § 41 a násl.). Budou-li obecné soudy zvažovat, zda jednání stěžovatele nenaplnňuje znaky některého z trestných činů přísněji trestných, je třeba, aby stěžovateli zajistily možnost účinné obhajoby i ve vztahu k jimi zvažované

právní kvalifikaci, a to i v případě, kdy se dle jejich názoru nemusí projevit dle zásady zákazu reformationis in peius přímo ve výroku o vině.

16. Je na Nejvyšším soudu, aby posoudil, zda lze nápravy dosáhnout v řízení o dovolání, nebo zda je nezbytné věc vrátit krajskému či vrchnímu soudu. V řízení před obecnými soudy bude mít stěžovatel možnost uplatnit své další námitky. Zrušením usnesení Nejvyššího soudu je znovu vytvořen obecným soudům dostatečný prostor pro to, aby samy poskytly ochranu základním právům a svobodám. Pro ochranu základních práv a svobod stěžovatele postačuje zrušit napadené usnesení Nejvyššího soudu, a ve zbytku je pak třeba hodnotit ústavní stížnost jako nepřijatelnou [viz podrobněji např. nález sp. zn. II. ÚS 3822/18 ze dne 22. 5. 2019, bod 27].

17. Usnesením Nejvyššího soudu byla porušena zásada nullum crimen sine lege chráněná čl. 39 Listiny. Ústavní soud proto podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a napadené usnesení Nejvyššího soudu podle § 82 odst. 3 písm. a) tohoto zákona zrušil. Ve zbytku ústavní stížnost odmítl jako návrh nepřijatelný dle § 43 odst. 1 písm. e) ve spojení s § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 10. února 2021

Ludvík David
předseda senátu